

Emberségünk alapjait nem csak értelemmel, hanem érzélemmel is lehet, sőt, kell kutatni. Ha elválasztó vonalat kellene tennem a kettő közé, azt mondanám, ahol a biológia véget ér, ott kezdődik az igazi ember. A művészet, különösen a képzőművészet már évezredek óta szolgál kifejezőeszközzéül az utóbbi természetét kutatóknak, ugyanakkor, egy elképzelésfoszlány, egy jól fejlett gondolatmenet, vagy akár a fejünkben folyamatosan bugyogó betűleves is e nagy tanulmány részének tekinthető.

Az egyszerűség kedvéért először bontsuk magunkat két részre, egy külsőre és egy belsőre. A külső, tágabb értelemben véve maga az univerzum, szűkebb értelemben a bőrünk felszíne. A belső a lélek, érzelmeink magja. A külső, mint rajtunk kívül álló befolyásoló tényező, történések sokasága. A belső, mint saját képességeink kormányzója, cselekedetek sokasága. A külső minden, ami nem vagyunk, de ami által leszünk valaki, míg a belső minden, ami vagyunk, de az is, akivé változhatunk.

Ha egy építész gondolkodásmódjával szeretnénk kifejezni a kettő közötti különbséget, azt mondhatnánk, hogy a belső egy épület, míg a világ egy forgalmas autót a közelében. Az építő nem más, mint az ember, az építőanyag pedig a tapasztalata, meggyőződése, tudása háromdimenziós formába öntve, minden olyan kis cselekedet-okozat, amit élete során átélt vagy elszenvedett, a felépült házikó pedig a héj, a belső mag csontos kérge, a lélek menedéke. Egyes személyiségek architektonikus leképzése más- és más formavilágot eredményez. Ha a lélek szót lelkiismeretként is értelmezzük, a lélek-házak használati gyakorisága sokat elárul tulajdonosáról. Egy vadregényes kis kastély hosszú, zord téli hónapokra, vagy egy ritkán látogatott, de kicicomázott víkendház, egy elefántcsonttorony, tulajdonosaik különös tükörképei.

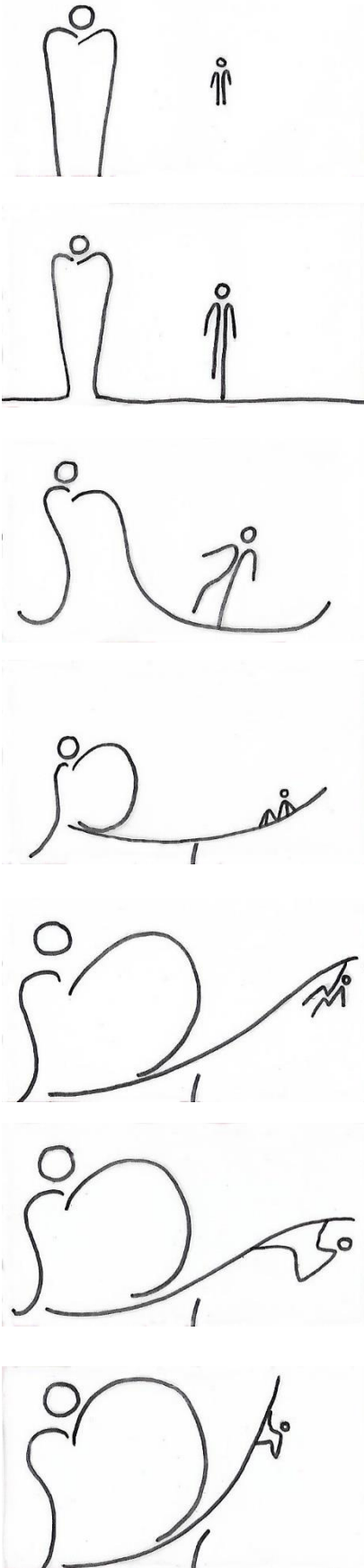
A forgalmas utak összetétele percről-percre változik, akárcsak a folyó, amibe nem léphetünk kétszer, ugyanúgy kis házunk is egyfolytában épül életünk során. Hosszabb és rövidebb építési periódusok váltakoznak, a fejlődés töretlen, illetve csak az építőn áll vagy bukik, ha az út mindeközben zavartalanul elláthatja feladatát, nyújt háttérzajt, összeköttetést, más entitások megnyugtató közelségének érzését. De mi történik, ha a forgalom megáll, éktelen dudaszó hallatszik naphosszat, vagy éppen annyira felgyorsul, hogy az elsüvítő járművek tolószele elviselhetetlenné válik? Melyik lélek-ház, lélek-vár képes ellenállni egy rendkívüli tehernek, és élheti túl a találkozást?

Ha a belső és a külső kapcsolatát vizsgáljuk, fel kell tennünk a kérdést, hogy melyik határozó, és melyik meghatározott. Ha azt feltételezzük, belsők külső behatásokból épül fel,

majd onnan reflektál a külvilágra, cselekedeteivel változást hozva, belátható, hogy a folyamat minden esetben kétirányú. Alapos megfontolás után súlyozzuk ezt a kétirányúságot.

Arisztotelész nyomán az embert három alapvetés irányítja: az érzelem, az akarat, és a vágy, más néven thümosz. Ezek közül kettő, az érzelem és az akarat a külső világban értelmezhető leginkább, mint a lélek-ház homlokzatát adó elemek. Érzékeink kémiai reakciója, érzelmeink vizsgálható, előrelátható, leírható folyamatok. Logikánk által irányított akaratunk kézi vezérelt, egészséges esetben kontroll alatt álló cselekedetek sorozata. Ez az arc, amit a külvilág felé mutatunk, ez a kép, amit bárki megcsodálhat mellette elsuhanva, ez a felület, amely a zajhullámok első ostromának ellenáll. Azonban a thümosz, mint egy érzelmeknél magasabb rendű, de nem értelem által irányított erő, egy lélekből fakadó véletlenül alapuló faktorként adja házunk tartószerkezetét, vagyis végső soron rá nehezedik minden kívülről jövő terhelés. Ennek a szerkezetnek az építése nem éppen tudatos. Ha a thümoszt Francis Fukuyama által megfogalmazott értelemben, vagyis becsvágyként, elismerés utáni vágyként definiáljuk, egy példával illusztrálható az eddigi gondolatmenet.

Bár lélek házaink egy-egy kicsi univerzumot töltenek meg, folytatva az analógiát, társadalmunk leírható egyfajta különös, párhuzamos világokon átívelő városépítészetként. A város egyes elemei, mint egy organizmus sejtjei, összeköttetésben állnak az utakon keresztül. Ahol nincs út, oda senki sem épít házat, ahol nincsen ház, oda nem vezet út. Ahhoz, hogy az egyes házak lakói interakcióba lépjenek egymással, el kell hagyniuk otthonukat, hátrahagyni felépített önelismerésüket, hogy másokét kezdjék hajszozni. Az első társas kapcsolatok kialakításakor meg is indul a versengés, de vajon ez azt jelentené-e, hogy lesznek győztesek és

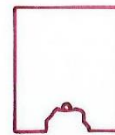
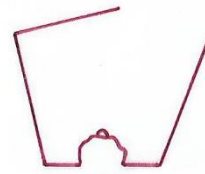

vesztések? Rajzfilmem történetét idézve, lássuk két kisgyerek első thümosz-megnyilvánulásait, ha a fent-lent viszony egy örök szimbólumára, a mérleghintára kerülnek.

Lélek-házaik ismert biztonságából kilépve a lelkeken átívelő utak szabályainak kell megfelelniük. Először láthatóvá kell válniuk egymás univerzumában, vagyis meg kell ismerkedniük egymással. A természeti törvények alapján ezután kettejük között valamiféle hierarchiát kellene kialakítani. Erre szolgál a mérleghinta, amire akaratukon kívül is előbb-utóbb rákerülnek. Ha az egyikük erős testalkatú, a másikuk apró és sovány, az előbbi kisgyerek lesz fölényben, ő, mint úr, birtokolja a földi, stabil pozíciót, a döntési jogot, míg a kisebb instabil helyzetben próbál egyensúlyozni a libikóka másik végén. Vagyis, történelmi, kortárs vélekedések, és saját véleményem szerint is, igazságtalan helyzet alakult ki.

Vizsgáljuk meg, milyen hatással van ez az analógiára. Ha ez a helyzet tartósan fennmarad, vagyis a mérleghintán történő események miatt az út a ház mellett rendellenesen kezd viselkedni, a zaj rezegtetni kezdi a szerkezetet, a homlokzaton repedések jelennek meg. A kisebb gyerekből érzelmi reakciót vált ki az egyenlőtlen viszony. Dühös lesz, kiabál, majd egy idő után szabad akaratából cselekedni kezd. Rángat, rugdal, ugrál, energiát emészt fel, míg a nagy, amennyiben nagyon is elégedett a neki kedvező igazságtalansággal, nem tesz semmit. A passzivitása alapvető fölénye miatt ugyanannyit, sőt, többet ér, mint kicsi játszótársa izzasztó aktivitása. Ha a kicsi újra és újra megpróbálja kibillenteni a status quo-t, minden nap felül a mérleghintára és megvívja a csatáját, előbb-utóbb azt veszi észre, hogy egyre kisebb és kisebb lesz, amilye volt, az is elfogy, ami volt, az is kezd elvészni.

Ekkor lélek-házának felszíne már teljesen megsemmisült. Nem maradt sok, csak a tartószerkezet, és egy ajtó, amit

magára csukhat. A külső elismerés hajszolása és az eredmény hiánya önnön megbecsülését is kikezdi. Ugyan miért is maradna, miért térne vissza nap mint nap olyan, kőbe vésett törvények közé, amelyek a befektetett rengeteg munka ellenére sem engedik, hogy a nagyobb gyerekek egyenrangúvá váljon? És a nagyobb vajon miért is adná fel a rászabott pozíciót, ha eddig semmi jel nem mutatta, hogy hajlandó ilyesmire?

Ha a külső elismerés lehetlenné válik, a lélek megverten visszavonul, gyógyulni utazik háza maradványába, felveszi a vakolókanalat, és újra kezdi az építkezést.

Ilyenkor a thümosz bezáródik, egy kicsit összemegy, de még tartja magát alapvető természetéhez, hiszen újra saját, igazságos szabályok közé került. Védelmet kap, a kisgyerek most minden energiáját az önnön megbecsülésére fordítja. Nyugalomban van, egy rövid ideig. Azonban a zajhullámok, amik a korábbi pusztítást okozták, nem csitulnak el végleg. A nagyobb gyerek már bejárást nyert a kisebb univerzumába, és mivel ő az erősebb, ő a győztes, ő kontrolálja a forgalmat. A thümosz, a ház tartószerkezete is veszélyben van.

A kisebb gyerek kísérlete, hogy kilépjen a külső történések sorozata közül, és egyedül létezzen a háza univerzumában, bezárkózva, magányosan, kudarcba fullad. Mintha a szerkezetek valamilyen vonzása tartaná egyben a párhuzamos világokat, az ő kiesésével szakadás keletkezne a láncolaton, végleges törések mások házáin. Egyrészt, azzal, hogy kilépett a belső falai közül, vállalta az örök elköteleződést a cselekvésre, a külső világ alakítására, arra, hogy az utakat bejárva felfedez mindenféle más házikót, lelket, thümoszt, embert. Másodrészt, egyféle gyengesége folytán minden helyzetben ki van téve a megaláztatásnak, a nagyobb gyerekek önkényének, így a menekülés lehetetlen. A mérleghintán kell eldöntenie, hogy a háza sértetlen lehet-e újra.

A történetnek sokféle kimenetelét elképzeltem az alkotási folyamat során. Ami mellett végül lettem a voksomat, az nem a logikámból, az értelmemből fakad, hiszen tudom, hogy mennyire nehéz megteremteni az igazságos egyensúlyt. Ez a vég sokkal inkább hit, egy vágyódás, amiről remélem, hogy sok-sok esetben valósággá válhat.

